

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЄДИНОЇ СУДОВОЇ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

Стаття висвітлює питання структури єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, напрями, за якими вона покликана стати ефективним інструментом судової системи. Проаналізовані перспективи запровадження єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, доцільність вживання пов'язаної з нею термінології. Зазначено підхід, який використовується країнами Європейського Союзу та Канадою до інтеграції інформаційних і телекомунікаційних технологій у систему правосуддя. Окрема увага приділена ризикам, які супроводжують застосування єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи.

Ключові слова: єдина судово інформаційно-телекомунікаційна система, електронне правосуддя, електронне судочинство, кіберправосуддя, інформаційні та телекомунікаційні технології.

Статья раскрывает вопросы структуры единой судебной информационно-телекоммуникационной системы, направления, по которым она призвана стать эффективным инструментом судебной системы. Проанализированы перспективы внедрения единой судебной информационно-телекоммуникационной системы, целесообразность применения связанной с ней терминологии. Обозначен подход, который используют страны Европейского Союза и Канада к интеграции информационных и телекоммуникационных технологий в систему правосудия. Отдельное внимание посвящено рискам, которые сопровождают применение единой судебной информационно-телекоммуникационной системы.

Ключевые слова: единая информационно-телекоммуникационная система, электронное правосудие, электронное судопроизводство, киберправосудие, информационные и телекоммуникационные технологии.

In this paper shall be treated structure's issues of the unified judicial information and telecommunications system, as well as the directions according to which it is predisposed to become an efficient instrument of the judicial system. The perspectives of the unified judicial information and telecommunications system's implementation and the use of the related terminology have been analyzed. The approach used regarding the integration of the IT in the judicial systems of European Union and Canada is highlighted. A special attention is paid to the determination of risks regarding the use of the unified judicial information and telecommunications system.

Key words: unified judicial information and telecommunications system, electronic justice, electronic proceedings, cyberjustice, information and telecommunication technologies.

Вступ. Сьогодні запровадження новітніх технологій у систему правосуддя України вже не є просто стратегічним завданням, а набуває реального значення та поступово втілюється в українську правову систему. Залишається багато питань щодо організації єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі – ЄСІТС), які потребують аналізу та відповідного реагу-

вання. Наша стаття зосереджується на головних правових аспектах організації ЄСІТС і ризиках, пов'язаних із її запровадженням.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення правових аспектів організації ЄСІТС, аналіз пов'язаної з такою організацією термінології та формулювання ризиків, які супроводжують застосування ЄСІТС в Україні.

Результати дослідження. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., схвалена Наказом Президента України № 276/2015 від 20 травня 2015 р. [1], окреслює засади здійснення судової реформи в Україні. Зазначена Стратегія ще в 2015 р. визнала відсутність належної ІТ-інфраструктури та можливостей використання інформаційних систем і системи електронного правосуддя. Таким чином, стало необхідно забезпечити відповідну координацію правових інститутів і єдність інформаційної системи. П. 5.4 Стратегії вбачає підвищення ефективності правосуддя через «забезпечення широкого використання інформаційних систем (далі – ІС) для надання більшої кількості послуг «електронного правосуддя»; створення в судах інформаційних систем електронного менеджменту, зокрема введення повноцінних електронних систем, у т. ч. системи електронного документообігу, та відстеження справ (до вищих інстанцій), електронних повідомлень, електронних викликів, електронного розгляду справ (у деяких випадках), електронних платежів, аудіо- та відеофіксації засідань, інформаційної системи внутрішньої бази даних, інформаційної системи законодавчої бази даних, удосконалення системи забезпечення рівного та неупередженого розподілу справ між суддями, зокрема визначення судді та (або) складу колегії суддів на всіх стадіях судового провадження; поетапне запровадження інструментів «електронного правосуддя», що дасть змогу користувачам звертатися до суду, сплачувати судовий збір, брати участь у провадженнях та отримувати необхідну інформацію і документи електронними засобами».

На виконання цієї Стратегії було прийнято Закон «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», який передбачив запровадження ЄСІТС у судову систему України [2]. Власником ЄСІТС є Державна Судова Адміністрація України, адміністратором – Державне підприємство «Інформаційні судові системи».

Наказом Голови Державної судової адміністрації України від 13 квітня 2018 р. № 168 затверджено Концепцію побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи [3]. Основними питаннями, які визначає Концепція, є: принципи створення ЄСІТС, стратегія запровадження та розвитку ЄСІТС та методи і засоби забезпечення інформаційно-аналітичної підтримки процесів під час здійснення правосуддя шляхом автоматизованого збору, накопичення, обробки, аналізу і представлення інформації.

Розділ IV вищезгаданої Концепції містить перелік складових частин ІСІТС. Так, відповідно до нього «основними складниками ЄСІТС є такі взаємопов'язані підсистеми: загальна підсистема; єдина підсистема електронного діловодства судів, органів та установ системи правосуддя; єдиний контакт-центр судової влади України; єдина підсистема управління фінансово-господарськими процесами; Комплексна система захисту інформації». Підсистеми, у свою чергу, поділяються на модулі. Принцип побудови ЄСІТС – «хмарні технології», що передбачають віддалену обробку та зберігання даних і надають користувачам мережі Інтернет доступ до обчислювальних ресурсів і програмного забезпечення як до онлайн-сервісу.

Таким чином, ЄСІТС покликана бути скоординованою та комплексною системою, що має забезпечити інтеграцію новітніх технологій у судову систему України. Проте сьогодні існує низка прогалин і протиріч у концепції ЄСІТС. Більш того, сам підхід до ЄСІТС потребує уточнення й аналізу.

Концепція побудови ЄСІТС одночасно вживає декілька термінів, таких як «єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система», «електронне правосуддя», «електронний суд», «електронне діловодство», «електронний кабінет». Ані Концепція, ані зазначений у цій статті Закон № 2147-VIII [2] не дають чіткого та повного визначення цих термінів. Зі структури, описаної в Концепції, вбачається, що ЄСІТС є загальною системою електронного правосуддя. У свою чергу, електронний суд та електронне діловодство є модулями підсистеми ЄСІТС, яка визначена як «єдина підсистема електронного діловодства судів, органів та установ системи правосуддя». Електронний кабінет ототожнюється з офіційною електронною адресою.

Зважаючи на таке дисперсне використання термінів, вбачаємо за доцільне звернутися до поняття, що широко використовується в ЄС і країнах, які активно запроваджують сучасні інформаційні технології у свої судові системи. Таким поняттям є «кіберправосуддя». Доречним є

зауваження, що явище кіберправосуддя є загальним поняттям і включає багато інших пов'язаних дефініцій, концепцій і механізмів, тому його визначення має бути достатньо широким. Так, кіберправосуддя може бути визначене як «інтеграція інформаційних і комунікаційних технологій у систему правосуддя – як у сам судовий процес, так і в досудове врегулювання спору (онлайн-суди). Кіберправосуддя передбачає використання технологічних інструментів з метою спрощення кожної стадії судового процесу» [4].

Необхідно зазначити, що поняттям кіберправосуддя також користується у своїх Настановах Європейська комісія з ефективності правосуддя [5]. У цьому документі Європейська комісія зазначає, що протягом останніх років всі країни Ради Європи застосували на різному рівні інструменти інформаційних технологій для покращення ефективності їх систем правосуддя. Таке запровадження технологій рідко супроводжувалося попереднім оцінюванням впливу таких технологій на сучасні системи правосуддя. У цьому полягає ідея про те, що запровадження інформаційних технологій у систему правосуддя – це не просто автоматизація процесів, а переосмислення здійснення самого правосуддя [6]. У зазначених вище настановах Європейська комісія підкреслює необхідність зміни підходу до розуміння кіберправосуддя та переходу від технічного підходу до стратегічного, який полягає в «розвитку інформаційних систем, здатних покращити якість послуг, що надаються судами».

Окремої уваги заслуговує визначення завдань ЄСІТС і ризиків, які можуть супроводжувати її запровадження. Розділ II Концепції побудови ЄСІТС містить достатньо великий відкритий перелік завдань ЄСІТС. Немає чіткого розмежування між завданнями та функціями ЄСІТС. Розділ VI Концепції зосереджений на основних ризиках впровадження ЄСІТС, а саме: недотриманні визначених термінів, неповній реалізації функцій, проблемі з фінансуванням, низькій довірі користувачів, невідповідності технічної бази. До зазначених ризиків можна також віднести такі, як використання даних системи не за призначенням, недоступність користування системою для певних категорій громадян через відсутність у них належних технічних можливостей і навичок, невілювання в процесі автоматизації прав і свобод громадян тощо. Такі ризики можуть бути мінімізовані шляхом запровадження на державному рівні парадигми, згідно з якою електронне правосуддя має своїм основним завданням максимальне забезпечення доступу до правосуддя для кожного громадянина. У перспективі це також означає значну економію коштів не тільки громадян, але і державного бюджету. Швидкість та автоматизація судової системи не повинна впливати на якість правосуддя або призводити до недотримання основних його принципів, таких як рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, гласність і відкритість судового процесу, розумність строків розгляду справи судом тощо.

Висновки. Отже, організація ЄСІТС перебуває лише на початковому етапі, низка важливих понять потребує подальшого доопрацювання. У зв'язку з цим вбачається доцільним звернення до міжнародного досвіду щодо запровадження електронного правосуддя. Необхідно підкреслити, що релевантним є використання саме стратегічного підходу до використання ЄСІТС.

Список використаних джерел:

1. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., схвалена Наказом Президента України № 276/2015 від 20 травня 2015 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>.
2. Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 2147-VIII від 03 жовтня 2017 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2147-19>.
3. Наказ Голови Державної судової адміністрації України від 13 квітня 2018 р. № 168 «Про затвердження Концепції побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи». URL: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/insh/esits/asdfg>.
4. Benyekhlef Karim. Cyberjustice. Academic Foresights, online journal. 2011. URL: <http://www.academic-foresights.com/Cyberjustice.html>.
5. European Commission for the efficiency of justice. Guidelines on how to drive change towards Cyberjustice, 2016. URL: <https://rm.coe.int/16807482de>.
6. Velicogna Marco. Electronic Access to Justice: From Theory to Practice and Back, 2011. 2016. URL: <https://journals.openedition.org/droitcultures/2447>.